

Artur Domosławski Egy nem hívő nézi a boldoggá avatást

http://magyarnarancs.hu/publicisztika/egy_nem_hivo_nezi_a_boldogga_avatast-75979

Artur Domosławski

2011/16. (04. 21.)

A II. János Pál pápa vérét tartalmazó üvegcsét egy különleges kristályburokba zárva a krakkói-lagiewniki templom oltárában tartják - adja hírül a Gazeta Wyborcza. "A vérvételre 2005-ben került sor, mielőtt Wojtylán légszűrőt hajtottak végre, de a római Gemelli Klinika orvosai - akik pápasága idején a pápát kezelték - a szokással ellentétben nem semmisítették meg a mintát, hanem átadták Dziwisz krakkói érseknek."

"A fiola tehát a plébánián található - folytatja a Gazeta. - Jan Kabzinski plébános azt állítja, hogy noha a vérvétel óta sok év telt el, a vér nem alvadt meg. Persze azt nem tudni, hogy az olasz klinikán nem adtak-e hozzá valamilyen alvadásgátló anyagot."

A Gazeta újságírójének Krzysztof Maüdel tiszteletes azt mondta, hogy a pápa vérét tartalmazó kristály közszemlére bocsátása a középkori praktikákból származó ötlet. "A hívek akkor írástudatlanok voltak, nem sok ismeretük volt a világról, s másfajta vallásos ajzószeret igényeltek. Ma már más idők járnak, s kultúránk egész kontextusa azt sugallja, hogy a vért mint ereklyét sokan esetleg negatívan értékelik." S hozzátette: meg kell vizsgálni, hogyan került a krakkói főpásztorhoz a pápa vére. "Nem tudom elképzelni, hogy közvetlenül Wojtyla halála előtt valaki a majdani boldoggá avatásra gondolva 'kegytárgyakat' állítson elő."

De ha mégis, akkor az miről tanúskodna? A feltételezésnek még az árnyéka is sokatmondó. "Ha az ereklye csodálatára, nem pedig a pápai tanításra

összpontosítjuk figyelmünket, akkor a kultuszból karikatúrát csinálunk. Valakit meglátogatok, a házigazda beszélgetni szeretne velem, én azonban ehelyett a ruháját kezdem csókolgatni" - írja figyelmeztetőleg Grzegorz Rys tiszteletes a Tygodnik Powszechnyben, a krakkói szabadelvű katolikus hetilapban.

*

De valóban úgy van, hogy a boldoggá avatottakkal, a szentekkel beszélget az ember? Gondolataikkal, döntéseikkel valóban vitatkozik? S nem pedig elsősorban mégiscsak imádja és csodálja őket? S ebben rejlik a boldoggá avatás és a kanonizáció csapdája. Hangozzék bármily szigorúan: a boldoggá és a szentté avatás "dehumanizál", "elembertelenít". Mintha ember lett volna, de csodákat művelt. Imádkozzunk.

Az in spe, a reménybeli boldog II. János Pál egyúttal nagy hirtelen "a szmolenszki Lengyelország" védszentjévé avatódik. Ehhez nincs szükség XVI. Benedek szentesítő rendeletére.

"Tiszteljük azt, ami a miénk, ami Lengyelországot alkotja. Ne higgyük, hogy ez xenofóbia. Minden nemzet köteles a maga javát, a nemzet javát szolgálni. De hisz ezt tanította nekünk kivételes módon Isten szolgálja, II. János Pál is" - írja Ireneusz Skubis tiszteletes, a Niedziela című hetilap főszerkesztője, azt a jelentést kommentálva, amelyet az orosz Államközi Repülésügyi Bizottság (MAK) készített a Tu-154M repülőgép és a fedélzetén lévő lengyel államelnök lezuhanásáról. "Nem lehet a lengyel-orosz barátságot elébe helyezni saját nemzetünk szeretetének. Senkinek ne engedjük meg, hogy gúnyt űzzön a lengyel névből." Igen - NEKÜNK kétségtelenül ezt tanította II. János Pál. Csakhogy hol? Konkrétan. Melyik homíliájában, enciklikájában, könyvében? Vagy nem lehet, hogy amit a Niedziela tiszteletes főszerkesztője fölfogott a pápai tanításból, esetleg csak az volt ennyi?

"Ne engedjük, hogy olyan emberek, mint Tomasz Gross, mitológiát építsenek ki a lengyel nemzet ellen" - írja ugyanebben a cikkében a főszerkesztő atya. (Az USA-ban élő lengyel történész, Jan Tomasz Gross 2000-ben Szomszédok címen lengyel nyelvű, míg 2006-ban Félelem címen angol nyelvű könyvet jelentetett meg. Az első egy Jedwabne nevű kisvárosban 1941-ben, a második egy Kielce nevű kisvárosban 1946-ban

lezajlott eseményekről szól. Mindkét helyen lengyelek rendeztek pogromot a zsidók között. Mindkét könyvet jelenleg sem csituló, heves viták követték - a szerk.) Akit nyilván annyira lefoglalt "a nemzet javának a szolgálata", hogy nem vette észre, hogy II. János Pál hányszor kért bocsánatot a zsidóktól a keresztények bűneiért. S talán az a megdöbbentő feltételezés is megengedhető, hogy a lengyelek bűneiért is. A szemünk előtt készül II. János Pál tiszteletére a középkori-nacionalista giccs. Csak nehogy valami még rosszabb jöjjön.

*

A nem hívő embernek óvatosnak kell lennie, amikor arról nyilatkozik, hogy egy felekezeti közössége - amelyhez ő saját elhatározásából nem tartozik - kit és hogyan akar tisztelni. Ha belebeszél, könnyen nevetség tárgyává válhat: mi köze hozzá? Ennek tudatában eszem ágában sincs arról véleményt mondani, hogy II. János Pál "megérdemli-e a boldoggá avatást, avagy sem", vagy hogy "véghezvitt csodás gyógyítást, avagy sem" - ez a terület egy nem hívő számára megközelíthetetlen, és nem is túl érdekes, még ha bizonyos pontjai érzelmeket és gondolatokat váltanak is ki belőle.

A nem hívő viszont figyeli azt a teljes egészében evilági és jelenhez kötődő szférát, amelybe a boldoggá avatás folyamata - magának az eseménynek a súlya révén - behatol. Jól emlékszik a valóságos történelmi alakra, figyeli az aktuális politikai színpadot, és azt csupán ebből a merőben nem teológiai nézőpontból kommentálja. Disszonanciát érzékel például a tömeges lelkesedés és a között, amit éveken át olvasott és hallott a kiszemelt boldogról; a között, amit az illető hirdetett és a között, amit most neki akarnak tulajdonítani. A közszférából határozottan hiányoznak azok a hangok, amelyek erről értekeznének.

*

Visszatérő hír, hogy mind ez ideig csak a calcuttai Teréz anyát avatták ilyen gyorsan boldoggá, de II. János Pált még nála is gyorsabban fogják, és hogy minden eddigi határidőt túl fognak szárnyalni. De tulajdonképpen miért is? Mert a mi emberünk különb a többinél? Hát a hívők - bár talán inkább azok, akik egy árverésre, egy parádéra, egy mérkőzésre emlékeztető módon az információkat adagolják - valamiféle versenyben vesznek részt? Miért

versenyeznek, mi a verseny díja?

Megrögződött az a vélemény, hogy Teréz anya alakjának a megidézése, a vele való összemérés már önmagában megtisztelő. Holott nem feltétlenül. Christopher Hitchens brit közíró a Misszionárius szeretet. Teréz anya az elméletben és a gyakorlatban című könyvében olyan emberek beszámolóit közli, akik tanúi voltak Teréz anya ténykedésének, s átvilágítja a boldogéletű asszony nézeteit is. Hitchens megállapításai felérnek egy kisebbfajta földrengéssel - legalábbis egy nem hívő számára. "Nagyon szép dolog, ha a szegények alázattal fogadják sorsukat, így osztozván Krisztussal a szenvedésben. A világnak nagyon is hasznára válik a szegény emberek szenvedése" - fejtette ki a szent Teréz anya. S hogy miként ültette át ezt az alapvetet az evilági élet gyakorlatába? Hitchens idézi többek között a Lancet c. tudományos orvosi folyóirat szerkesztőjét. Az orvos felkereste a missziós nővérek calcuttai menhelyét, s felháborodott, amikor megtudta, hogy tilos a betegeknek erős fájdalomcsillapítót adni. Teréz anya mások fájdalma és szenvedése kérdésében a Gondviselésre hagyatkozott. Ily módon "harcolt a materializmus ellen", miközben özönlöttek hozzájuk az adományok, s milliók voltak a bankszámláikon. Számára az AIDS "a helytelen szexuális viselkedésért kapott igazságos büntetés" volt. Körüludvarolta Etiópa diktátorát, azt a Mengistu Haile Mariamát, aki az éhínséget használta ki az ellenzék és a fellázadt Eritrea elleni harcában. Haiti mézárósát, Jean-Claude Duvalier-t a szigeten tett látogatása során megdicsérte: "Még soha nem láttam, hogy a szegények olyan közeli kapcsolatban lettek volna egy államfővel, mint veled. Gyönyörű lecke volt ez számomra."

"Teréz anya tökéletesen érti a Biblia parancsát, hogy meg kell adni a császárnak, ami a császáré" - ironizált Hitchens, akiről katolikus kritikusai azt írták, hogy "amennyiben létezik pokol, ő ezért a könyvért odajut". Lehetséges, de azt, amit leírt, valahogy senkinek nem akarózott cáfolni.

A hitetlen számára adódik a kérdés: okos dolog a pápát szent Teréz anyával versenyeztetni, s vele egy dobogóra fellökni?

*

Nagyon jól emlékszünk: "Szálljon alá a Te Lelked és újítsa meg e föld arcát. Ezét a földét." Ez volt az a szellemi és politikai támogatás, amit II. János Pál a hetvenes-nyolcvanas évek lengyel szabadságtörekvéseinek nyújtott. A

nagyvilágban azonban már másmilyen dolgok is megestek a szabadság támogatásának ügyében. Megesett például, hogy a pápa a La Moneda palota erkélyén Pinochet tábornokkal együtt jelent meg a téren öszszegyűlt tömeg előtt, s az is, hogy Fidel Castróval szívélyeskedett - igaz, tett gesztusokat Castro áldozatai felé is. Azt lehet mondani, hogy ez az erkölcsi abszolutista, akinek a feddhetetlen erkölcs volt az ideálja, mint politikus relativistának bizonyult, aki gyakran viselkedett felemásan. Persze fel lehet hozni a védelmére, hogy a politika és a diplomácia megköveteli a relativizmust, ami tulajdonképpen rugalmasság - de semmiképpen nem olyasmi, ami a boldoggá, avagy szentté váláshoz elengedhetetlen. De most nyilván megszólalnak majd a harsonák, hogy mindig is támogatta, meg hogy szétzúzta, meg hogy a pártjára állt... stb.

Evvel a diplomáciával és relativizmussal azonban van egy kis gond. Az emberi jogok pápájának kikiáltott II. János Pál néma maradt, amikor argentinai látogatása során szembesült a harmincezer áldozatot eltüntető diktatúrával. Hívős távolságtartást tanúsított a tőle támogatást kérő salvadori Oscar Romero érsekkel szemben, akit később egy halálbrigád kivégzett, s akit a pápa marxista szimpátiával gyanúsított. Ugyanilyen okból állította félre azokat a püspököket és papokat, akik igazságosságot és az emberi jogok tiszteletben tartását követelték Braziliában, Peruban, Kolumbiában, Salvadorban, de az övétől eltérő tapasztalataik és politikai nézeteik voltak. Az ő társadalmaikat antikommunista diktátorok nyomták el, s a pápa az antikommunizmus iránt nagy megértéssel viseltetett.

II. János Pál az engedetlen papokat avval az ürüggyel fegyelmezgette, hogy ezek túlzottan elkötelezték magukat politikailag. Ami azért abszurd, mert e papokat az egyik legpolitizálóbb modern pápa akarta eltüntetni a politikától. Egyfelől küzdött a felszabadulás teológiája körhöz tartozó lelkipásztorok politikai elkötelezettsége ellen, másfelől viszont támogatta a lengyel papság politikai elkötelezettségét, és az antikommunista politikába bonyolódott Opus Deit. A paradoxonok felsorolását még hosszan lehetne folytatni. A boldoggá avatás megszünteti-e a történelmi alak evilági sokszínűségét és ambivalenciáját?

*

Egy másik szempont: lesz-e a továbbiakban valaki, aki olyan kritikát

gyakoroljon és olyan kérdéseket tegyen fel, mint amelyeket pápasága idején II. János Pálnak feltettek a katolikus egyházon belüli leghangosabb másként gondolkodók: Hans Küng, Bernhard Haring, Edward Schillebeeck, Theresa Kane, Eugen Drewermann, Leonardo Boff?

A leghatározottabb kritikát a svájci teológus, Hans Küng tiszteletes fogalmazta meg. Küng nem félt II. János Pált a keresztes háborúk korából való pápának nevezni, aki "inkvizíciós módszereket alkalmaz, hogy elhallgattassa a felszabadulás latin-amerikai teológiájának szószólóit". S tegyük hozzá, más kritikusat úgy szintén, olyanokat, amilyen maga Küng is. "A pápa nézetei - írta a kilencvenes évek elején - a zsinat előtti időből valók." Véleménye szerint II. János Pál nem vett tudomást a modernitás kihívásairól, vagy téves válaszokat adott rájuk. "Az egyházi vezetés lesz a felelős több millió gyerek nyomoráért, éhezéséért és haláláért a földön, ha továbbra is világméretű kampányt folytat a fogamzásgátló szerek (és újabban az AIDS-t megelőző szerek) ellen."

Ez a kritika új erőre kap ma, amikor a hitelvek II. János Pál pápasága alatti legfőbb öre, Joseph Ratzinger bíboros - a jelenlegi XVI. Benedek pápa - kénytelen beismeri, hogy vannak helyzetek, amikor egy katolikus ember jogosan használ óvszert. A nemi erkölcs II. János Pál alatt felépített épülete alapjaiban rendül meg. Kiderül, hogy a katolikus erkölcsi alapelvek terén is lehetséges egyfajta sajátos relativizmus, viszonylagosság. Küng kritikájának van egy mozzanata, aminek - paradox módon - örülhetne a lengyel egzaltáltság tábora, a "szmolenszki Lengyelország" is: "II. János Pál annak a bizonyos lengyel messianizmusnak a képviselője. Isten küldöttének tekinti magát, akinek az a feladata, hogy megmentse a világot a katasztrófa idején. Minden, amit tesz, Isten akaratából történik. Istennel azonosítja magát. Nem enged semmiféle valódi vitát vagy párbeszédet."

A nyugati katolikus kritika fő szólama II. János Pál pontifikátusa alatt csak igen kis mértékben jutott be Lengyelországba. Az ellenvéleményeket és a kételyeket úgy fogták föl, hogy azok csökkentik a boldogéletű pápa nagyságát és szent mivoltát. Újólág megerősödik az a régi megfigyelés, hogy a lengyelek vallásossága mindig buzgó a bajban, tömeges és hangos, lényegében azonban sekélyes. És hogy a lengyel katolicizmus éppen ezért nem hozott létre soha semmiféle nagy eretnokséget.

És van itt még egy kis gond, amit nem lehet olyan könnyedén félrelökni,

mint a teológia vagy a filozófia vitás kérdéseit. Ez pedig az egyházon belüli pedofília. Emiatt - egyes spekulációk szerint - XVI. Benedek a szíve szerint nem is sietett volna II. János Pál boldoggá avatásával. Ezek a világi spekulációk nem igazolódtak be, a dekrétumot a pápa aláírta, a boldoggá avatás megtörténik. Ám ettől a baj még nem enyészett el: a boldognak kiszemelt pápa emléke fölött is ott lebeg a kérdés: miért tett olyan keveset azért, hogy a pedofil bűnök kiderüljenek és elnyerjék büntetésüket? Sőt, ami még rosszabb: éveken át miért támogatólag tüntetőleg egy olyan embert, aki szexuális visszaélések sorozatát követte el?

A II. János Pál által favorizált mexikói papról, Marcial Macielről van szó, a szélsőségesen konzervatív Krisztus Légiója elnevezésű kongregáció alapítójáról, akiről kiderült, hogy pedofil, biszexuális bigámista, és csaló szélhámós. A karizmatikus papnak különleges tehetsége volt ahhoz, hogy gazdag emberektől nagy összegű adományokat csaljon ki egyházi célokra. Ezt a tevékenységét évtizedeken át folytatta. A szexuális visszaéléseiről szóló hírek azonban már a kilencvenes évektől eljutottak a Vatikánba. Lehetséges, hogy II. János Pál nem szerzett róluk tudomást?

A pápának legkésőbb a nyolcvanas évek második felétől súlyos belső gondot jelentett a papok szexuális visszaéléseinek ügye. Amikor az észak-amerikai egyház kebelén 2002-ben kitört az első pedofiliabotrány, II. János Pál "megrendültségének" adott hangot, de arra, hogy büntettnek nevezze a büntettet, nem vitte rá a lélek. "Visszaélésről" beszélt, amely "minden norma szerint rossz", de a "pedofília", "szexuális molesztálás", "büntett" szavakat nem bírta kiejteni. A felelősséget az egyházon belüli bűnökért az egyházon kívüli világra igyekezett hárítani: "Az ifjúság kihasználása komoly válságtünet, amely nemcsak az egyházat, de az egész társadalmat érinti."

Valahányszor hasonló botrányok fognak kitörni, II. János Pál hallgatásának kérdése is felmerül majd. Ha nem is Lengyelországban, de máshol a világban bizonyosan, amiről már most bőven tanúskodnak a pedofília meg "az egyházi hatalommal való visszaélések" tárgyában közzétett könyvek és cikkek. Kétséges, hogy e kérdéseket Lengyelországban alázattal és törődéssel fogadják-e majd - a tapasztalat azt súgja, hogy inkább szentségtörésnek, a Haza, a Nemzet és az Egyház elleni merényletnek fogják tekinteni.

Nehéz ma megjósolni, hogy a lengyel katolikus egyház a jövőben még a

jelenleginél is nagyobb intézményes védelmet fog-e élvezni - de minden okunk megvan a balsejtelemre. Az utóbbi húsz év történetének ismeretében még a zsarolás is elképzelhető: hogyan lehetne ellenőrzés alá vonni azt, akit a boldoggá avatott II. János Pál neve "véd"? Hogyan lehet rákérdezni, hogy vajon minden ingatlan, minden földdarab lege artis, jogszerűen került-e az egyház birtokába? Hisz aki kérdez, az a Katolikus Nemzeti Szellem ellensége... Ilyen helyi, azonnali és a magasztos teológiától távol eső hatása is lehet a boldoggá avatásnak.

*

Szomorúan mondja egy katolikus ismerősöm: elveszik tőlünk a pápát. Már soha nem lesz az, aki volt, mielőtt II. János Pál lett belőle. Sőt, az az igazi II. János Pál sem lesz, aki volt, mielőtt boldog II. János Pál lett belőle.

Az ismerősömnek igaza van. A nem hívő számára a boldoggá avatás egyfajta monumentális szimbolikus emlékmű. Karol Wojtyła lebilincselően izgalmas történelmi alak volt, akinek gondolkozásában és cselekedeteiben egész sor fontos etikai, politikai, történelmi vita sűrűsödött össze. Mostantól főként a nemzeti-vallásos giccs fog benne összesűrűsödni.

Némileg sajnálatos, még a nem hívő számára is.

A szerző újságíró. A cikket a lengyel Polityka c. hetilapból vettük át; fordította Bojtár Endre. A cikk címe utalás Czesław Miłosz Egy szegény keresztény nézi a gettót című híres versére.

A tanítvány leleplezi a mestert: hazudtál. Ám mégis elismeri: hazugságaidban is Te maradtál a legnagyobb. Március eleje óta egy életrajzi könyv borzolja a lengyel és európai közvéleményt.

Ryszard Kapuscinski igazi bohém volt. Sármőr, a nők kedvence, aki a veszélyt kereste. Beutazta a világot - és megírta, amit látott.

Riportjai irodalmi stílusuk miatt eddig is etalonnak számítottak - de tán nem csak a stílus volt irodalmi? Egy most megjelent lengyel életrajz szerint a 2007-ben elhunyt lengyel sztárújságíró nem mindig a valóságot írta le - legyen szó riportjairól vagy saját életrajzáról, Kapuscinski inkább íróként, mint zurnalisztaként viselkedett.

Artur Domsławski a balliberális Gazeta Wyborcza munkatársa - a lap számára ő is riportokat készít, és ebben mindvégig a legnagyobbat,

Kapuscinskit tartotta példaképnek, akit személyesen is jól ismerhetett. Azt a pimasz bátorságot is tőle leshette, amivel most a mester ellen fordul: a március első napján megjelent könyvében Domoslawski azt állítja, hogy Kapuscinski riportjait sokszor továbbköltötte, sőt néha az egész sztorit maga ötlötte.

Az életút vonatkozásában is igaz ez: Domoslawski kutatásai megerősítették azt az eddig csak pletykaszinten terjedő információt, hogy Kapuscinski az ötvenes években keményen szimpatizált a kommunistákkal, Angolában még harcolt is a vörösök oldalán, Lengyelországban pedig együttműködött a titkosrendőrséggel - voltaképp ilyen kompromisszumok árán tudta a lengyel hírügynökség tudósítójaként beutazni a nagyvilágot. Ám azért, hogy az ellenzék szívébe belopja magát, Kapuscinski hosszú ideig azt híresztelte, hogy apját is majdnem kivégezték Katynban - és csak az utolsó percekben menekülhetett meg.

Felróják neki azt is, hogy 1968-ban a kommunisták antiszemita kampánya mellé állt - többek között a Gazeta Wyborcza mai kiadója, a zsidó származású Adam Michnik volt ennek egyik célpontja. Igaz, Kapuscinski a rendszerváltás után is baloldali maradt: keményen bírálta a kapitalizmust, a neoliberalizmust, az iraki háborút, és kételyeinek adott hangot a szeptember 11-i támadás hivatalos verziója kapcsán is. Hazájában - és a világ újságírószakmájában - ennek ellenére utolérhetetlen etalonnak számított mindvégig.

A magánélet sem marad rejtve: hiába tiltakozott az özvegy, Alicja Kapuscinska: az életrajz a férj igencsak kiterjedt és színes nőügyeit is tárgyalja. Persze eddig is sokan sejtették, hogy Kapuscinski az utazás során összekötötte a kellemest a haszonnal - de a katolikus Lengyelországban hosszú ideig valóban a totális bukást jelentette volna, ha kiderül egy ismert emberről, hogy félrelép.

Domoslawski szorgalmasan felkereste a Kapuscinski által megírt helyeket: Dél-Amerikát, Fekete-Afrikát vagy a szovjet utódállamokat - és úgy találta, Kapuscinski történetei az irodalom és nem az újságírás polcára valók. Persze felmerül a kérdés: Mik a határok? Honnantól irodalom egy helyszíni riport? Kapuscinski tényleg járt a leírt helyeken, tényleg sokakkal beszélt - ám a közönségnek többet és érdekesebbet akart nyújtani, mint amit látott. Domoslawski azt állítja, hogy az újságíró nem írhat többet, mint amit

megtapasztal - Kapuscinski védői szerint viszont a nagy lengyel újságíró csak kiszínezte, meghangszerelte valós történeteit.

Artur Domoslawski - aki az életrajzi könyvet voltaképp tiszteletből kezdte el írni, s csak közben jött rá, hogy milyen élethazugságok bújnak meg Kapuscinski legendája mögött - nem akarja azonban hazugnak nevezni valahai mesterét: „Ő íróember volt”, nyilatkozta a bécsi Standardnak. Ez persze azt is jelenti, hogy Kapuscinski a továbbiakban nem lehet az újságírók példaképe.

Kapuscinski tudósításaiban mindig egy számított: legyen a végén csattanó. Életrajzírója most erre tett kísérletet.